

Martin Weis

JOSEF HLOUCH

Pastýř
a homiletik

VYŠEHRAĐ

MARTIN WEIS

JOSEF HLOUCH

Pastýř a homiletik

MARTIN WEIS

JOSEF HLOUCH

Pastýř a homiletik

VYŠEHRA D

Portrét na obálce pochází z galerie českobudějovických biskupů v biskupské rezidenci a byl otištěn s laskavým souhlasem Biskupství českobudějovického.
Fotografie na obálce pochází ze sbírek Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a je publikována s laskavým souhlasem této instituce.

EDICE CÍRKEVNÍ DĚJINY

Obálku navrhla Kateřina Urbanová
Typografie Vladimír Verner
Jazykové úpravy Bc. Alena Mackerlová
Odpovědný redaktor Filip Outrata
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1589. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 150 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Monografie vychází díky laskavé podpoře
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Centra církevních dějin a dějin teologie TF JU v Českých Budějovicích
a Biskupství českobudějovického.

Odborní recenzenti:
Doc. PhDr. Pavel Boček, CSc., FF MU Brno
Doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D. UK Praha

Copyright © Martin Weis, 2017

ISBN 978-80-7429-847-9

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

OBSAH

Předmluva	9
Úvodem	11

POSTAVA DEVÁTÉHO ČESKOBUDĚJOVICKÉHO

BISKUPA JOSEFA HLOUCHA	13
----------------------------------	----

Průřez životem Josefa Hloucha	13
Průřez teologickým dílem Josefa Hloucha	32
Josef Hlouch v doposud publikované literatuře	34
Pastýřské listy a kázání biskupa Josefa Hloucha jako archivní pramen	38

PASTÝŘSKÉ LISTY, OSLOVENÍ, SMĚRNICE A SDĚLENÍ

BISKUPA JOSEFA HLOUCHA	41
----------------------------------	----

Nástupní pastýřský list biskupa Josefa Hloucha	42
Vánoční pozdrav Jeho Excelence, nejdůstojnějšího Otce biskupa diecézánům 1948	49
Pastýřský list k postní době 1949	52
Směrnice pro Milostivé léto 1950	61
Pastýřský list o míru generálního vikáře Josefa Buchty 1951	65
Poselství kněžím českobudějovické diecéze po návratu do diecéze 1968	69
Pastýřský list o náboženské výchově a výuce 1968	73
Slovo kněžím a diecézánům k srpnovým událostem roku 1968 . . .	78
Pozdrav z pouti do Říma a požehnání papeže 1968	81
Pastýřský list k zahájení opravy katedrálního chrámu sv. Mikuláše 1968	82

Pastýřský list o kněžském povolání 1969	85
Pastýřský list o náboženském vyučování a výchově dětí rodiči 1969	89
Adventní pozdrav diecézního biskupa kněžím a lidu českobudějovické diecéze 1969	92
Pastýřský list k otevření rekonstruované českobudějovické katedrály sv. Mikuláše 1971	94
Vánoční poselství diecézního biskupa na Vánoce 1971	96
Pozdravení lidu a kněžím českobudějovické diecéze z ledna 1972	98
Poselství kněžím českobudějovické diecéze o kněžských povoláních a kněžské sobotě 1972.	100
Poslední pozdravení českobudějovického biskupa Josefa Hloucha – duchovní závěť.	102

VÝBĚR Z KÁZÁNÍ, HOMILIÍ A PROSLOVŮ

BISKUPA JOSEFA HLOUCHA	104
----------------------------------	-----

Uvedení do tématu	104
Kázání pronesená při příležitosti biřmování	106
Kázání pronesená při příležitosti svěcení zvonů	144
Kázání pronesená v Českých Budějovicích, zejména v katedrále sv. Mikuláše	159
Kázání pronesená na poutních místech	200
Promluva biskupa Františka Tomáška v katedrále při pohřbu Josefa Hloucha 16. 6. 1972	272

ZÁVĚR	275
-----------------	-----

Výběr z pramenů a literatury	276
Výběrový jmenný rejstřík	280
Seznam použitých zkratk	283
Anotace	284
Annotation	285
O autorovi	286

PŘEDMLUVA

Pamětní deska na průčelí biskupské rezidence v Českých Budějovicích připomíná českobudějovického biskupa Mons. ThDr. Josefa Hloucha jako mimořádného svědka víry. Ano, biskup Hlouch bezesporu patřil k mimořádným osobnostem církve 20. století a svým významem překročil čas i prostor českobudějovické diecéze. Mnohokrát jsem měl možnost přesvědčit se při svých cestách po diecézi i mimo ni, že nejenom vzpomínky na tohoto mého předchůdce jsou stále živé, ale také se mi dostává přesvědčivých svědectví o tom, kolik dobrotého vyrostlo z víry, lásky a oběti tohoto vzácného biskupa.

Již mnoho let se autor této knihy, prof. Martin Weis, zaobírá osobností biskupa Hloucha a v průběhu své badatelské práce vydal několik článků, studií a knižních publikací. Tato kniha je však zcela ojedinělá, a to díky tomu, že vedle obvyklých a všeobecně známých biografických informací nabízí i široký výběr pastýřských listů a homilií, které tehdejší českobudějovický biskup pronesl při různých příležitostech a na různých místech. Čtenáři se tak nabízí možnost poznat lépe biskupa Hloucha takříkájíc zblízka a přímo, téměř tváří v tvář, aniž by k tomu bylo zapotřebí někoho dalšího jako prostředníka či interpreta. Dostává se nám do ruky kniha, která je cenným pramenem k poznání jedné z výrazných duchovních postav naší církve v období komunismu, která však má stále co říci i nám v dnešní době. Je zřejmé, že laskavý hlas biskupa Hloucha neutichá! Jeho důraz na duchovní hodnoty pro nás musí být výzvou, neboť ony patří k plnohodnotnému prožívání života. Jeho život, charakterizovaný hlubokou a pevnou vírou, statečností a odvahou, obětavostí a láskou, je pro nás příkladem.

Přál bych si, aby tato publikace přispěla k hlubšímu a upřadě autentickému poznání devátého biskupa českobudějovického, Mons. ThDr. Josefa Hloucha, který se dokázal obětovat a trpělivě snášet veškerá příkoří, který dokázal milovat sobě svěřený „milion duší“ a který se ve své době skutečně stal mimořádným svědkem víry.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Václav Křivánek', with a stylized flourish at the end.

biskup českobudějovický

ÚVODEM

Vážení čtenáři,

dostává se Vám do rukou kniha, která je věnována postavě a dílu devátého českobudějovického biskupa Mons. Josefa Hloucha. Je to odborná monografie, která obsahuje kritickou edici dokumentů důležitých k prohloubení poznání této velké osobnosti českobudějovické diecéze.

Edice dokumentů je uvedena studií, ve které se zabýváme problematikou vlastního života českobudějovického biskupa Josefa Hloucha. Tam, kde je to možné, necháváme promlouvat skrze krátké citáty z homilií samotnou postavu biskupa Hloucha, aby on sám vydal svědectví o svém mládí, rodičích, kořenech spirituality apod. Poté předkládáme stručný základní průřez jeho teologickým dílem. Čtenář se zde může dočíst nejenom o publikovaných teologických dílech biskupa Hloucha, nýbrž i těch, které byly napsány v letech nesvobody a zůstávají skryty čtenářské obci ve formě rukopisů. Následuje shrnutí dosavadní publikační práce o biskupu Josefu Hlouchovi a poté se studie věnuje otázce pastýřských listů a homilií jako archivnímu pramenu. Druhá část monografie čtenáři přibližuje komentovaný výbor z pastýřských listů, oslovení a sdělení biskupa Josefa Hloucha z let 1947–1972. Tyto texty byly získány z tištěných úředních věstníků českobudějovické diecéze (od roku 1947 až do jejich úředního zastavení v dubnu 1949), dále bylo čerpáno z příležitostných cyklostylových tisků a cyklostylových oběžníků vydávaných kapitulní konsistoří, biskupským ordinariátem či biskupskou konsistoří v letech 1949–1972. Třetí část zpřístupňuje formou komentovaného přepisu velkou řadu homilií pronesených biskupem Josefem Hlouchem v letech 1969–1972. Tyto homilie byly nahrávány ve zmíněných letech na staré cívkové magnetofony. Nutno upozornit, že se jedná o nahrávky pořizované nadšenými amatéry pro vlastní potřebu či potřebu místního společenství křesťanů. Na některých místech, přes usilovnou práci odborníků, se již některé části homilií nepodařilo zachránit a převést do digitalizované formy.

Kritická edice pastýřských listů a homilií poslouží nejenom jako pramen poznání osobnosti biskupa Josefa Hloucha, nýbrž i jako sonda do proměn působení a postavení katolické církve v období komunistické totality. Čtenář se kupříkladu dočte, jak biskup Hlouch reagoval na proměny vyučování katolického náboženství ve školách či jaký zaujal postoj k srpnovým událostem roku 1968. Zejména texty homilií dokazují, že biskup Hlouch nežil uzavřen před aktuálním děním – jmenujme například jeho zmínky o sportovcích na olympijských hrách či letu astronautů na Měsíc. Texty dosvědčují, že biskup Hlouch nebyl vzdálen ani drobným radostem svého svěřeného lidu, jak nám připomínají jeho radostné zmínky o úspěších budějovického fotbalového mužstva či jiných sportovců. Na skutečnost, že biskup Hlouch byl v modlitbách i myšlenkách nablízku těm, kteří prožívali nějaké utrpení, kupříkladu upomíná jeho zmínka o nenadálém důlním neštěstí a tragické smrti horníků v lignitových dolech na Moravě. Dojemně na čtenáře dodnes působí výzva biskupa Hloucha k aktivitě křesťanů, aby o Vánocích nebyl nikdo sám a smutný. Vždyť on sám šel příkladem, a jak nám dosvědčuje svědectví jeho bývalých spolupracovníků, na Štědrý den roznášeli přímo koše drobných dárek biskupa Hloucha – kupříkladu pomeranče – a pozdravů do mnoha míst diecéze. V publikovaných textech pastýřských listů a homilií se též odráží velký kulturní rozhled biskupa Josefa Hloucha, který dokázal citovat jak z díla *Jakobín* Antonína Dvořáka, tak i z veršů Jiřího Wolкера. V textech pastýřských listů a homilií se odráží hluboká spiritualita biskupa Hloucha v celé své šíři a s mnoha aspekty – hlubokou eucharistickou úctou, úctou k Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu a v neposlední řadě s velmi niternou úctou mariánskou. Nutno mít na paměti, že on sám nejednou upozorňoval na to, že správně pojímaná mariánská úcta nemá být „nasládlé matičkování“, nýbrž má vést k Ježíši Kristu, jak na to i upomínalo heslo, které si jako biskup vyvolil – „Skrze Marii k Ježíši“.

Předložené texty nám zejména dokazují, že biskup Josef Hlouch byl muž hluboké a pevné víry, který přistupoval ke všem lidem se srdcem na dlani.

Na závěr tohoto kratičkého úvodu bych rád vyslovil upřímný dík všem, kteří mi byli při tvorbě této monografie nápomocni.

autor

POSTAVA DEVÁTÉHO ČESKOBUDĚJOVICKÉHO BISKUPA JOSEFA HLOUCHA

Průřez životem Josefa Hloucha

Životopis Josefa Hloucha začneme krátkou zastávkou v letech jeho dětství a mládí, které jsou důležitým klíčem k poznání jeho osobnosti. Josef Hlouch se narodil 26. března roku 1902 v rodině drobného rolníka Jakuba Hloucha a Marie rozené Ošmerové jako páté dítě v rodině požehnané celkem třinácti ratoolestmi. Bohužel dětská úmrtnost byla tehdy velmi vysoká, a tak se stalo, že rodině Hlouchově čtyři děti záhy umírají. Příbuzní biskupa Hloucha na žádost autora této monografie vydali písemné svědectví o rodině biskupa, ve kterém uvádí, že Hlouchovi nebyli nikterak bohatí. Rodině Hloucha patřilo sice střední hospodářství, které uživilo velkou rodinu, ale pět dcer znamenalo také pořádit pětkrát výbavu a našetřit pětkrát přiměřené věno. Proto se u Hlouchů žilo skromně. Josef Hlouch později při jednom biřmování takto vzpomínal na své šťastné dětství v rodině milujících rodičů: *„Dovolte mi vzpomenout na tatínka, když nás devět dětí, když jsme se přihnaly ke stolu a teď tatínek svoje upracované ruce, měl je jako podešve ztvrdlé od té práce, děti a teď modlit a chvějící se rukou začíná Otčenáš a my za ním všichni jako jeden sbor; já si vzpomínám na to tak živě, opravdu, to byl náš kněz, to byl kněz v té svatyni a my na něho vzpomínáme, stejně jako na tu maminku vzpomínáme s nejhlubší úctou, s nejhlubší vděčností Pánu Bohu, že nám takové rodiče dal, neboť to je milost, to je bohaté mládí. My měli bídu, velikou bídu, ale přitom bohatství, bohatství pro život. Omlouvám se, že tak vzpomínám, kněz nemá o sobě mluvit, ale jistě to se smí, o mamince a tatínkovi se to smí, protože to jsou krásy jedinečné, to síla pro život.“¹*

Přesto, anebo snad právě proto, nebyl nikdy u dveří domu Hlouchů odbít prosebník, který požadoval alespoň trochu jídla. Podle svědectví

¹ Viz celé kázání na s. 109.

se jejich statek lišil od chalup jen větším hospodářským vybavením pro obhospodařování půlky lánu polností.²

Základním předpokladem toho, aby z Josefa Hloucha vyrostla skutečná osobnost duchovního života, byla rodinná atmosféra. Sám Josef Hlouch – později již jako duchovní, vysokoškolský učitel i diecézní biskup – na rodinu, ve které vyrůstal a byl formován, nejednou vzpomínal. Dle jeho svědectví to byla rodina, ve které vládla křesťanská láska, krásná harmonie, úcta k manželskému stavu a jeho závazkům, rodina, kterou stmelovala hluboká křesťanská víra, ne jen formální, ale praktikovaná v letech radostných i těžkých. Nejspíše obraz své rodiny z dětství měl na paměti, když při udělování svátosti biřmování v roce 1969 takto hovořil k biřmovancům: *„Moji drazí, bylo tu celá řada vás, ženatí a vdané. Já vám vždycky s takým zvláštním pocitem uděluji biřmování ženatým a vdaným, protože vím, že je uděluji ne jednomu, ale několika, přinejmenším dvěma, třem, čtyřem anebo ještě vícero. Prosím vás sepjatýma rukama, nenechte si vydrancovat svůj domov od víry, nedopusťte, aby tam zhaslo světlo víry, postarejte se, ať je tam modlitba, ať je tam svornost a láska, ať tam nepadne zlé slovíčko, ať ty děti vidí jenom to krásné, co byste jim jednou mohli odkázat jako poklad na své smrtelné posteli a říci: ‚Děti, tak žijte, jak jste to viděli na tatínkovi svém, na své mamince, tak mluvte, jako já mluvil, tak jedněte, jako já jsem jednávala.‘“*³ Nejednou Josef Hlouch vzpomínal na svého tatínka, který jej spolu s maminkou vodil na poutní mariánská místa. Lze konstatovat skutečnost, že právě zde můžeme hledat kořeny hluboké a niterně prožívané mariánské spirituality Josefa Hloucha, kterou se vyznačoval jako kněz i později jako českobudějovický diecézní biskup, který si za své heslo vyvolil slova SKRZE MARIÍ K JEŽÍŠI: *„Nejmilejší, jistě smím vzpomenout tatínka. Chodíval jsem s ním každý rok na pouť k Panně Marii tam v západní Moravě. A když jsme odcházeli z toho poutního místa, tak předzpěvoval písničku: ‚Rcete poutníčkové, po čem jste toužili a co jste s láskou tak velkou upřímně hledali.‘ A oni odpovídají: ‚Co jsme hledali, to jsme našli, v chrámu mariánském se potěšili.‘ Taková prostá barokní píseň, ale chce říci, že poutník nadarmo nehledá.“*⁴ Nejednou Josef Hlouch vzpomínal na své dětství, účast na náboženských obřadech, svého tatínka, který jej spolu s maminkou vodil na poutní mari-

² Srov. písemné svědectví Anny Zbořilové a Pavla Zbořila ze dne 1. 3. 2013, dokumentace v majetku autora.

³ Viz celé kázání na s. 120.

⁴ Viz celé kázání na s. 118.

ánská místa. Tak kupříkladu takto po letech ve své homilii na svátek Těla a Krve Páně vzpomíná na průběh oslav doma v Hodolanech: „No už předtím, no tak měsíc, líčily se štítý domů, upravovaly se zahrádky a večer před Božím Tělem takové to ty špuntíky – družičky – vídali jsme na lukách, jako včeličky uměly dlouho zjistit, kde už jsou kvítečka, a trhaly si pro Ježíška na průvod s Božím Tělem. A na dvoře se zametalo a na silnici a na návsi no a samozřejmě, my kluci nejvíc jsme počítali, z kolika hmoždířů se bude zítra střílet. A byl průvod potom, tak slavný průvod, pod baldachýnem Velebná svátost, kněžstvo, družičky, zvony, zpěvy, obláčky kadidla a průvod a průvod tak veliký. A ke všem světovým stranám Velebnou svátostí se žehnalo a prosby lidu, aby Pán Bůh odvrátil metlu moru, hladu, války, neúrody a nepokojných časů.“⁵

Povinnou školní docházku absolvoval Josef Hlouch ve dvouleté obecné škole v Lipníku. Pokud pohlédneme do katalogu ze školy v Lipníku, zjistíme, že malý Josef z výuky náboženství obdržel dokonce trojku. Co k tomu konstatovat? Nejspíše se na této známce podepsala strnulost náboženského vzdělávání v c. a k. rakouském školství, o které proslulý literát Karel Dostál Lutínov prohlásil, že „čtrnáct let se český inteligent vzdělává s pomocí státu v katolickém náboženství a po maturitě je z něj nevěrec nebo odpůrce církve“.⁶

Nutno podotknout, že školní vyučování náboženství nemůže ani při nejlepší vůli nahradit výchovné působení rodičů a křestních kmotrů, jak ostatně sám Josef Hlouch již jako biskup ve svém nástupním pastýřském listu zdůraznil, když rodičům a kmotrům adresoval tuto horoucí výzvu: „Vychovejte nám křesťany. Ať se zarazí vlna pohanského života, která zachvátila mnohé kraje. Nechtějte umřít, dokud jste se nepostarali o náboženský život dětí. Ať nejkrásnější knihou, kterou kdy děti četly, je váš opravdu křesťanský život. A sami navzájem – vězte, že není většího díla kromě záchrany lidské duše, než učinit druhého po svém boku časné i věčně šťastným. Jsme na světě jen chvíli. Nejšťastnější srdce jsou ta, která se vyčerpala láskou, jejímž základem bylo přikázání: Milovati budeš Pána Boha z celého srdce svého.“⁷

Po studiích v arcibiskupském gymnáziu a pobytu v chlapeckém semináři v Kroměříži vstoupil roku 1922 do kněžského semináře v Olomouci.

⁵ Viz celé kázání na s. 191.

⁶ Srov. POLC Jaroslav, *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha 1995, s. 17.

⁷ Plný text nástupního pastýřského listu viz s. 46.

Na kněze byl vysvěcen 5. července 1926 arcibiskupem Prečanem. Jako novokněž byl poslán do Spálova a ještě téhož roku v září do Kladek u Prostějova a v prosinci jako administrátor do Jesence. V září roku 1927 se stal kooperátorem v Branticích u Krnova, rok na to expositou v Olomouci – Hodolanech. Jaký byl Josef Hlouch jako mladý kněz? Jistou odpověď nám dá jeho vzpomínka na působení v Hodolanech, kde zažil i vyloupení kostela včetně svatostánku a zneuctění Eucharistie: „*Hodolany byly pro mne tvrdou líchou. Byl jsem mladíčký, dva roky v duchovní správě, když jsem tam přišel. Ale s náboženským životem nebylo možno pohnout. Hodolany neměly dobrou pověst. Jednou mě hrozně zabořelo, když noviny napsaly, že nejvíce kasařů se rekrutuje z Hodolan. A s hlubokým dojetím uvažuji, že Bůh odpustí i zneuctění vlastního Syna, jestliže to povede k obrácení se lidu, ke křesťanskému životu. Kostel nám záhy nestačil a my naplánovali jeho přístavbu. Býval plný. I na večerních modlitbách (3x týdně) jsem napočítal 300 přítomných.*“⁸

Josef Hlouch v roce 1934 vydal knihu *Problém odpadu od církve* a v roce 1940 *Konverse a konvertité*. Materiál k těmto literárním dílům čerpal ze své životní praxe, vždyť za svého působení v Olomouci – Hodolanech přivedl zpět ke katolické církvi 461 konvertitů. To nám dává odpověď na otázku, jaký byl jako diecézní kněz. Již tehdy vysoce vynikal jako muž hluboké modlitby se srdcem plným blíženecké lásky. Byl ale i mužem velkého intelektu. V roce 1934 se stal asistentem bohoslovecké fakulty v Olomouci a téhož roku 15. listopadu byl promován na doktora teologie. Brzy po své promoci se habilitoval v oboru pastorální teologie jako docent, ale uzavření všech vysokých škol 17. listopadu 1939 zabránilo jeho dalšímu působení na teologické fakultě. Během doby okupace se Josef Hlouch vyznamenal jako neohrožený kazatel a exercitátor. Pořádal časté duchovní obnovy jak pro inteligenci, tak pro dělnictvo. Po skončení druhé světové války byl Hlouch jmenován 1. října 1945 řádným profesorem bohoslovecké fakulty v Olomouci.

V létě roku 1947 byl Josef Hlouch papežem Piem XII. jmenován česko-budějovickým biskupem. Svého úřadu se biskup Josef Hlouch ujal v neděli 7. září 1947 a neuvěřitelně brzy po svém nástupu do diecéze si získal srdce všech lidí, katolíků i nevěřících. Nevyhýbal se totiž žádnému prostředí a navštěvoval továrny, školy, koncertní sítě i fotbalové stadiony. Na fotbalovém stadionu dokonce na požádání sportovců učinil i první výkop.

⁸ Písemné svědectví Josefa Hloucha, dokumentace v majetku rodiny biskupa Josefa Hloucha.

Vbrzku se stal osobností, bez níž nebylo uspořádáno jediné významné akce politického či společenského dění. Jaký byl Josef Hlouch po svém nástupu do diecéze jako biskup? Archivní dokumenty, kupříkladu kádrový posudek na diecézního biskupa vypracovaný v roce 1951 církevním tajemníkem, svědčí nejenom o „politicko-náboženském“ vlivu biskupa Hloucha na široké vrstvy obyvatelstva jihočeského regionu, ale i o tom, že se během několika měsíců stal skutečnou a vřele milovanou osobností duchovního života jihočeského regionu, na kterou Jihočeši nezapomněli ani v době odloučení biskupa od své diecéze v letech internace.

Biskup Josef Hlouch byl velmi oblíbený kazatel. Kupříkladu takto pan biskup Hlouch vyprovází svým „slovíčkem“ lidi do začínajícího nového kalendářního roku: *„Chceme slyšet slovíčko na životní cestu, na celý nový rok. Ježíš je vtělené slovo Boží, Ježíš je živé Slovo a Ježíš je Pravda. Jen několik těch slovíček. Hleďte nejprve království Božího a jeho spravedlnosti a všecko ostatní bude vám přidáno. Nejprve, bratři a sestry, nejprve – nepřeházet to pořadí, pak je to zamuchlané v celém životě – nejprve, když za to zemřel Syn Boží, nejprve se pomodlit, nejprve den Páně světit, nejprve čistě žít, nejprve milovat a hledat lásky Boží. Co platno člověku, byť celý svět získal, ale na své duši škodu kdyby utrpěl. Co by ti platna byla sláva světa, bohatství světa, když by duše byla chudičká, opuštěná, jako ta popelka zapomenutá. ‘Učte se ode mne, jsem tichý a pokorný srdcem, a najděte pokoj svým duším. Kdo mne následuje, nebloudí ve tmách.’ Tak nás učil náš Pán. ‘A milujte se vespolek, jako Já jsem miloval vás.’ A jak On miloval, všichni dobře víme. Toto na cestu života s připomínkou: Chceš-li vejít do života, zachovávej přikázání. Blahoslavení čistého srdce, oni Boha vidět budou. Vezměte a jezte, toto je moje Tělo. Kdo jí mne, žít bude a já ho vzkřísím v den poslední. A tak, moji drazí, za slovem Kristovým půjdeme, za Bohem svým vtěleným, který pro nás přišel, pro naši spásu, na tento svět.“*⁹

Prvé omezení Josefa Hloucha v jeho funkci diecézního biskupa ze strany státní správy proběhlo v roce 1949, kdy byl do biskupské konsistoře dosazen vládní zmocněnec. Biskup Josef Hlouch proti tomuto „aktu zvůle“ protestoval ve svém dopise adresovaném ministrovi Čepičkovi, ve kterém uvádí, že mu byl za policejní asistence 18. června 1949 zabrán, a tím vlastně věčně zrušen biskupský úřad – konsistoř. Tento akt diecézní biskup vnímal jako protiprávní a uváděl, že je toto opatření jak v rozporu s ústavou ze dne 9. května 1948, tak i v rozporu s dekretem MŠVU ze dne

⁹ Viz plný text kázání s. 181.

15. června 1949, který dává zmocněnci právo dozoru a vidování spisů, ale nedává mu právo zabrat úřad a do něj uvést své úředníky.¹⁰

Poměry doby se záhy začaly odrážet na složení a činnosti biskupské konsistoře. Biskup de facto do složení ani činnosti nemohl zasahovat. Neomezeným pánem konsistoře byl vládní zmocněnec s. Sotona, kterého ve všem poslouchali úředníci konsistoře, a to včetně v roce 1950 dosazeného prorežimního generálního vikáře Josefa Buchty, o kterém bude pojednáno podrobněji na následujících stranách. Další omezení svobody biskupa Hloucha přišlo na počátku roku 1950, kdy jej začal doprovázet při každém opuštění budovy biskupství tzv. „stín“. Dopis krajského církevního tajemníka v Českých Budějovicích ze dne 27. února 1950 lícověně hovoří o osobní ochraně biskupa: *„Oznamujeme Vám, že českobudějovickému biskupu p. Dru. Josefu Hlouchovi byla krajským velitelstvím STB nabídnuta osobní ochrana, t.j. orgán, který jej bude na jeho cestách doprovázeti. Jde o opatření proti event. provokačním úmyslům vůči jeho osobě. Žádáme Vás, abyste tuto zprávu vzali na vědomí.“*¹¹

Situace se nadále přiostrhovala a od dubna 1950 byl biskup Josef Hlouch internován v budově rezidence. O přísnosti izolace biskupa Hloucha v budově biskupství svědčí i dálnopis mezi Krajským národním výborem v Českých Budějovicích a Státním úřadem pro věci církevní v Praze ohledně onemocnění biskupa a nutnosti jeho vyšetření v nemocnici, ve kterém krajský církevní tajemník žádal pro těžkou srdeční nevolnost biskupa jeho odborné vyšetření v krajské nemocnici. Po dlouhé výměně dálnopisů konečně přišla kýžená odpověď: *„Prohlídku elektrokardiografem povolujeme, jestliže bude provedena spolehlivým lékařem. Biskup Hlouch*

¹⁰ Petra Gabrielová ve své studii uvádí, že rok 1949 – cca od května – byl se vznikem státní „Katolické akce“, zastavením tisku úředních věstníků diecéze a jejich nahrazením tiskovinou vydávanou Státním úřadem pro věci církevní v Praze v postoji biskupa Hloucha vůči státnímu režimu zlomovým. Až doposud podle klasifikace představitelů státu patřil Hlouch k takzvanému umírněnému křídlu československého episkopátu spolu se Štěpánem Trochou, Jozefem Čárským a Ambrožem Lazíkem. Díkce dopisu ministroví Čepičkovi, ve kterém doslova uvádí, že *„omezen takto na své osobní svobodě a svobodném výkonu svého úřadu, nejsme svobodným občanem“*, zřetelně dokumentuje radikální změnu postoje biskupa Hloucha ke státnímu režimu. Srov. GABRIELOVÁ Petra, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, in: Sborník archivu bezpečnostních složek 10/2012, Praha, s. 171–190.

¹¹ Státní okresní archiv (dále SOkA) Tábor, fond Okresní národní výbor (dále ONV) Soběslav, materiály odboru pro věci církevní, karton č. 22, inv. č. 206, sign. 370, složka 1950, dopis ze dne 27. 2. 1950 pod značkou 371/5-25/2-1950-1/5 strojepis, originál parafovaný.

necht' je dovezen do nemocnice v přesně vyjednanou hodinu a dobu. Dbejte, aby při této příležitosti se nedostal do jakéhokoliv osobního styku."¹²

Tzv. situační zpráva „o postupu ohledně biskupa Hloucha“ ze dne 11. července 1950 hovoří o tom, že biskup je zcela izolován od okolního světa, s nímž nemá žádné spojení. Na biskupství jsou podle tohoto hlášení pouze členové státní bezpečnosti jako tzv. biskupova osobní stráž, další dva strážníci jsou v přízemí budovy ve vrátnici, administrativní práci na konsistoři vykonávají dva prověření úředníci. Osobní návštěvy se k biskupovi vůbec nepovolují.¹³

Dne 20. dubna 1950 zemřel stařícký generální vikář českobudějovické diecéze Mons. Jan Cais a téměř vzápětí se rozběhlo kolo vyjednávání mezi zástupci státní moci a diecézním biskupem o jeho nástupci. Biskup na post generálního vikáře navrhoval Antonína Jarolímk, bratra strahovského opata Bohuslava Jarolímk. Petra Gabrielová ve své studii upozorňuje zcela správně na skutečnost, že poté, co tento návrh nebyl státem přijat, biskup jej na základě tzv. mexických fakult jmenoval tajným místním ordinářem, aby v případě nutnosti byl zajištěn chod diecéze. Celá záležitost byla ale orgány státní bezpečnosti zjištěna, Antonín Jarolímek byl nejdříve internován deset měsíců v Želivi a poté byl 19. září 1953 Krajským soudem v Českých Budějovicích za zločin velezrady odsouzen ke třinácti letům vězení.¹⁴

Státní moc prosazovala do českobudějovické diecéze na funkci generálního vikáře Josefa Buchtu, který pocházel z olomoucké arcidiecéze. Petra Gabrielová ve své studii uvádí, že biskup Hlouch podle výslechového protokolu podlehl nátlaku státní moci a jurisdikci Buchtovi udělil v prosinci 1950, ale že neexistuje signovaný originál dokumentu, který by to stvrzoval. Dochoval se pouze opis jmenovacího dekretu bez jakéhokoliv potvrzení autenticity, uložený ve spisu vyšetřovacího protokolu.¹⁵

Nutno připomenout, že v držení příbuzných biskupa Hloucha je dopis, který byl pronesen zpovědníkem z budovy českobudějovického biskupství a ve kterém biskup Josef Hlouch vydává následující svědectví k celé záležitosti: „Přijel sekční šéf Dolek (ze Státního úřadu pro věci církevní v Praze –

¹² Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, fond JČ KNV Č. Budějovice, karton č. 363, sign. 290/2, orig. dálnopis označený číslem 173, bez data.

¹³ Srov. SOA Třeboň, fond JČ KNV Č. Budějovice, karton č. 84, sign. 370, opis (tzv. průklep), neparafovaný.

¹⁴ Srov. GABRIELOVÁ Petra, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*.

¹⁵ Tamtéž.

pozn. autora) ke mně. Byl u mne s ref. KNV 5 hodin, kouřili asi 30 cigaret. A já s mým tlakem. Hlavní co chtěli dát jurisdikci P. Buchtovi. Stát prý dále nemíní trpět, že jsem ani prstem nehnul atd. (...) Odmítl jsem, samozřejmě. Tu mi řekl, že mi připomíná co se stalo ve Spiši. Tam byl biskup odstraněn a zvolen kapitulní vikář. A řekl mi totéž, odmítnete-li, půjde všechno přes Vás. A také by to provedli. Mne by asi odvelekl a provedli proces. Dovedou to..."¹⁶ V závěru dopisu uvádí, že sice Buchtovi jurisdikci dá, ale jen jako řadovému knězi a nikoliv generálnímu vikáři: „Tak zamýšlím toto: nedám mu jurisdikci jako generálnímu vikáři i kdyby mně ihned zabili. Projeví-li kajícínost, dám mu jurisdikci jako má každý kněz v naší diecézi, aby tam mohl sloužit mši svatou bez hříchu. Budu ho považovat určitými věcmi, aby tam a onam dojel něco vyřídit. Zůstane mu titul, který mu dal stát..."¹⁷

Ještě před smrtí Josefa Buchty († 2000) si autor této monografie vyžádal písemné svědectví o jeho působení v českobudějovické diecézi, ve kterém Josef Buchta uvedl, že byl řádně exkardinován arcibiskupem Matochou z olomoucké arcidiecéze a řádně inkardinován do českobudějovické diecéze biskupem Hlouchem a že arcibiskup Matocha odvolal jeho exkomunikaci, neboť s prorožimní Katolickou akcí přestal spolupracovat.¹⁸

Kdy začali představitelé státní moci pomýšlet na úplné odstranění biskupa Josefa Hloucha z diecéze a nahrazení povolným duchovním? V dochovaném „přísně tajném“ přípisu českobudějovického krajského církevního tajemníka ze srpna 1951 se jako fakt uvádí skutečnost, že v dohledné době bude biskup z diecéze odstraněn: „Biskup bude z diecéze odstraněn, je nutno zjistiti, kteří duchovní na něm nejvíce lpí a zabránit jakémukoliv narušení po této stránce. K odstranění dojde po skončení žní, pravděpodobně v říjnu.“¹⁹

V září roku 1951 proběhla na území českobudějovické diecéze průzkumná kampaň mezi duchovními a věřícími, jaký mají názor na diecézního biskupa. Závěry byly pro představitele státu vesměs uspokojivé. Tak

¹⁶ Dokument v majetku příbuzných Josefa Hloucha, strojopis, bez data. Pouze z textu dopisu vyplývá, že zatímco on zakázal pánům profesorům a bohoslovcům jít do státem zřízeného „generálního semináře“ namísto uzavřených diecézních seminářů, jiní biskupové to svým bohoslovcům a profesorům dovolili. V listu také zmiňuje vyjití prvního čísla časopisu *Duchovní pastýř*. Dá se tudíž předpokládat, že tento dopis byl napsán nejspíše na podzim roku 1950.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Srov. WEIS Martin, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha 1999, s. 41–42.

¹⁹ SOKA Jindřichův Hradec, fond ONV Třeboň, karton č. 467, inv. č. 776, sign. 290.3, přípis krajského církevního tajemníka z 2. 8. 1951, strojopis, parafovaný.